

Éppen ez az oka, hogy előszeretettel gyűjti, és igen nagy becsben tartja kortársai, pályatársai grafikáit. Tiszteli a tudást, a képzelőerőt, a megfogalmazás egyéni szabadságát, a mesterséget, a másik művészt magát. Mert ez a korosztály képviselte - és az élők révén még ma is képviseli - a magyar grafika aranykorát. Ezek a művészek közös indítással, közös mesterekkel a hátuk mögött hozták létre azt a sokrétű, nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő grafikai anyagot, melyből értő szemű gyűjtő és galériás ma is szívesen válogat. Méltó utódai ők a grafika nagymestereinek, Rembrandtnak, Dürernek.

Közös volt az indulás, de ahányan voltak, annyiféle világot építettek fel finoman szőtt vonalaikból. Külön utakon jártak, de nem feledték a gyökereket, az összekötő erőt. Még közösség voltak, még barátok. Sokat lehetne - ebben is - tanulni tőlük.

dr. Sinóros Szabó Katalin

„...annyi balszerencse közt...”

...de hozzátehetnők: oly sok vizzálykodás után - foglalkozunk most egy kicsit saját, legigazabb dolgainkkal. Hiszen gazdag a múlt és mindig kérdőjelekkel teli a jövő. Érdemes hát a kettő között evickélő pillanatban - vagyis a jelenben - szemrevételeznünk kedves, igaz, s oly fontos dolgokat!

Miközben a nagy meleg, vagy a nagy szárazság fölött jajkodunk, el ne feledjük megemlíteni a már mögöttünk lévő július 2-át, amelyet a Kárpát medence több népe Sarlós Boldogasszonynak nevez.

Ez a nap valójában a „visitatio” ünnepe: Mária látogatása Erzsébetnél, amikor a szülés előtt álló Erzsébet megkérdezi:

- Hogyan lehet az, hogy Uram anyja jön hozzám? - a várandós Mária az örökszép „magnificat anima mea Dominum” szavakban tör ki. Károli Gáspár gyönyörű szövege szerint (Lukács 1,46-47):

Magasztalja az én lelkem az Urat, és örvendez az én lelkem az én megtartó Istenemben. Mert reá tekintett az ő szolgáló leányának alázatos állapotjára, mert íme mostantól fogva boldognak mondanak engem minden nemzetségek. Mert nagy dolgokat cselekedék velem a Hatalmas; és szent az ő neve!

A jelenetet nagyon sok templomunkban megörökítették, de egy ábrázolást mindenképpen érdemes említeni, mert a középkori magyar festészet egyik csodája. Eredetileg Selmecebányán állt, jelenleg a Szépművészeti Múzeumban őrzik M.S. mester Mária és Erzsébet találkozása című táblaképét.

Számos népszokás közül, amelyek Sarlós Boldogasszony napjával kapcsolatosak, most csak egyet említnék. Dr. Mayer József kedves olvasónk küldte be saját gyűjtését, ebből idézünk:

„A Sarlós Boldogasszonyhoz kapcsolódó népszokások Mária látogatásához kötődnek. Az ország északi részein egy felvirágozott széket tesznek a ház elé, hogyha arra jönne a „nehézkés” Mária, legyen hol megpihennie.”

Az év egyik legkedveltebb névnapja július 13-a, Margit, ám ez nem az árpádházi szent, hanem az antiochiai vértanú napja. Bálint Sándor Ünnepi kalendáriumában hozzászól, hogy IV. Béla király vélhetően igencsak szándékosan járt el, amikor úgy döntött, hogy a tatárjárás pusztításai közben megszületett kicsi leányát Margitnak keresztelteti... nem is sejtve még, hogy a leánykából ugyancsak szent lesz.

Régebben ismertek voltak Margit-napi búcsúk s akad néhány helységnév is, amelyek a sarkányölő szűz nevét őrzik: Szentmargita, Mezőszentmargita, Szentmargitbánya.

A névnapok és szentek sorát megszakítjuk néhány szó erejéig a világ egyik leghíresebb júliusi dátumával, ez pedig 14-e, 1789, Párizs: a Bastille lerombolása, amit leegyszerűsítve „a francia forradalom” évfordulójaként emlegetünk. Következményein át sok mindent

köszönhetünk annak a híres eseménysornak: akkor alakul ki az az Európa (gazdasági-társadalmi és áttételesen politikai értelemben - s itt ne az országhatárookra gondoljunk!), amely egészen a második világháború végéig tart.

Kevéssel később a naptár szerint már Mária Magdolna következik, július 22-én. A szép név története igen érdekes, ugyanis az az alak, akivel általában társítjuk... nos, az az alak nem létezik. Vegyük sorjában: van egyszer egy Maddala vagy Magdala városából származó Mária, akiből Jézus démonokat űzött ki, az asszony tanítvánná lett és a Mestert a kereszt alá is elkísérte. Van egy névtelen bűnös asszony, aki könnyeivel öntözi és hajával törölgeti Jézus lábát, neki azt mondja a Mester: a finom olajat, amit hoztál, tedd el a temetésemre. Ezt a két alakot a keresztény hagyomány összeforrasztotta (nem az Evangéliumok!), harmadikként pedig gyakran ebbe a képzelt Mária Magdolna alakba gyúrnak a betániai Máriát is, Lázár és Márta testvérét.

Mi lett az új, eladdig nem létező alakból? Népszerű, nagyon is érthető okokból népszerű, mondhatni, kedvenc alak: a rosszféle nő, aki teljes mértékben megjavul, és ezzel még arra is érdemessé válik, hogy ő fedezze fel Húsvét hajnalán: a sír üres! Hogy ő vigye meg a feltámadás hírét a rejtőzködő tanítványoknak!

Érdekesség, hogy népszerűsége ellenére a magyar nép nemigen keresztelte leánykáit erre a névre, ez inkább csak a magasabb társadalmi osztályokban fordult elő. A magyarázat itt is egyértelmű, az emberben mindig él a névmágia: szép, szép, hogy Mária Magdolna megtér, de az én kislányom ne úgy kezdje, ahogyan ő...

Amúgy ez a július 22-e egy sokszor emlegetett esemény napja is: 1686-ban a töröktől védett Budin várában, azaz Budán ekkor robbant fel a központi lőporraktár (a lőportorony), amely iszonyú pusztítást végzett. Három évszázaddal később a budavári ásatások során körülbelül a mai Dísz tér és a Palota északi szárnya közötti területen - csak az egykor környező alapfalak nyomait, helyét (!) találták... A robbanás ereje akkora volt, hogy a légnyomás a pesti oldalon szökőárat okozott; igencsak hozzájárult a szeptember 2-i győzelemhez, bár máig nem tudni pontosan, hogy kémkedés-árulás következtében robbantották-e fel, amit az ekkoriban tevékenykedő Gábor örmény szabómester (keresztény kém) volt hivatott „előidézni”, vagy a keresztény tüzértség volt különösképpen sikeres?

Egy korábbi július azonban igen vészterhesre sikeredett - s ennek végső következménye volt a budai tornyok tetején 145 évig csillogó félhold. 1526 júliusában a török megkezdte az átkelést a Száván, hozzálát Szalánkemén felépítéséhez, II. Lajos magyar király pedig négyezer emberrel elindul Budáról a tolnai gyülekezőhelyre, s Pétervárad török kézre kerül.

Volt aztán egy különös július 1914-ben is: július 28-án üzent hadat a Monarchia Szerbiának s kezdődött a vérfürdős hadelhadd.

De, hogy ne csak vérről beszéljünk: 1788 júliusában indul Kassán a Magyar Museum, az első magyar nyelvű folyóirat, szerkesztői nem akárhik: Baróti Szabó Dávid, Batsányi János és Kazinczy Ferenc.

*Krisztus öreganyja,
Boldogságos Szűznek anyja,
Szent Joachim mátkája,
Szent József napja...*

...vagyis térjünk vissza névnapjainkhoz. Elsősorban a Kárpát medence népeinél, de általában az egész kereszténységben az egyik legkedveltebb női név az Anna.

Szent Anna alakja a keresztesháborúk idején „kerül elő”, mint Bálint Sándor írja, az Üdvözítő földi életének színterét megismerve kezdik tisztelni családtagjait is. Szent Anna neve a kánoni evangéliumokban elő sem fordul, július 26-a pedig úgy válik Szent Anna napjává, hogy a IV. században a Bethesda-tó partján álló, Mária szőlőházának tulajdonított épületet templommá alakították s ekkor szentelték fel. Vagyis a templom búcsúnapja lett az

„Anna-nap”.

A középkori Magyarországon pirosbetűs ünnep volt. Jönnek a XII. századtól a ferencesek, akik szerint Jézus Krisztus nemcsak Úr és Király, de - ember volta révén - mindannyiunk testvére. Ebből következik, hogy Mária nemcsak az Ég Királynője, hanem mindannyiunk édesanyja. Szent Anna pedig nem egyszerűen az Ég Királynőjének anyja, hanem a keresztény nagycsalád oltalmazója, a gyermekáldás patrónája. Anna a szorgos, mindennapi tevékenység, a családért végzett halk önfeláldozás alakja... s valljuk be, ahogy visszatekintünk, sokunk családjában előfordultak ilyen Annák, édesanyák, nagyanyók, esetleg testvérek képében.

Se szeri, se száma a Kárpát-medencei Szent Anna-ábrázolásoknak, ezek - közsímtörténeti okoknál fogva - elsősorban a Felvidéken és Erdélyben maradtak fenn. Magyar kultúrterületen szinte nem épült olyan templom az elmúlt fél évezredben, ahol - ha oltárt nem is - de legalább egy szobrot, képet ne biztosítottak volna Szent Annának. Évszázadokon át a keddi napot is neki szentelték, amikor is a háziasszonyok bizonyos házimunkáktól tartózkodtak. Magyar földön (például Szeged környékén, írja Bálint Sándor) még a XX. században is Kedd asszonya néven emlegették.

Az Anna-napi bálók ugyancsak általánosak s elterjedtek voltak, akár a név megszámlálhatatlan alakú becézése, vagy mindenféle társított formában való felidézése, kezdve Mozarttól, aki a Szöktetés a szerájból című operáját „minden Annáknak” ajánlotta, Juhász Gyuláig bezárólag, aki egy bizonyos Annát soha sem tudott feledni.

Nekünk, erdélyi, főként háromszéki származású magyaroknak s örményeknek külön kedves emlékünknél (élményünk) egy krátertő Csíkban, Tusnád közelében: a Szent Anna. A székelység sok mindent tud róla, vár állott a helyén s lett feneketlen mélységű tóvá (valójában a közepén kb. 8.5 méter), vizitündérek lakták, harangot süllyesztettek el benne (mint annyi más tóban Európa-szerte) s vihar idején a víz mélyéről fájdalmasan felkondul a süllyedt harang... a tó szélén, kis kápolnában jámbor remete, stb., stb. Mint annyi más legendánkat, Jókai Mór ezt is megírta egy szép mesében.

Lapozzunk a naptárban. Augusztus következik, Kisasszony hava s annak is 6. napja, vagyis a Transfiguratio: Urunk színeváltozása. Egyebek közt ekkor áldották meg régente s ország szerte a szőlőt. (Rögtön ezután, 7-én következik Donát vagy Dónát, a szőlőskertek védőszentje.)

De kénytelenek vagyunk még elidőzni augusztus 6-ánál. 58 éve reggel 8.15-kor ezen a napon érkezett az atombomba Hirosima fölé s ezzel a nukleáris rettegés az egész világra. „Színváltás” volt ez a javából, bár egyáltalán nem istenes és nem jámbor: a 20 kilotonna robbanóerejű (azaz mai technikai lehetőségeink szerint „kicsi”) bomba az első pillanatban 78 ezer embert ölt meg, 38 ezren sebesültek és 14 ezren eltűntek. (Ez az eufemisztikus „eltűnt” itt azt jelenti: szó szerint elpárolgott...) Urunk színeváltozásának napja Hirosima emléknapja s egyúttal világszerte a nukleáris fegyverek elleni tiltakozás napja is.

A vértanú Lőrinc, akit augusztus 10-én tisztelünk, a középkorban igen népszerű volt nálunkfelé. Sok-sok templomnak a védőszentje, kedvelt keresztnev, de igen sok családnév is belőle ered: Lőrincz, Lőrincze, Lőri, Lőkös; sorakoznak a helységnevek is: Szentlőrinc, Sárszentlőrinc, Zalaszentlőrinc, Szentlőrincáta, Nyárádszentlőrinc...

Szerencsére feledésbe ment már egy igen rosszízű augusztusi nap. 13-án készült el a berlini fal, a németeket, Európát s a világot kettéosztó rémsánc, 1961-ben.

A hónap közepén a magyar egyházi év kiemelkedő időszaka következik, két olyan nap egy nyolcadon belül, amelyeket jószerivel nem is igen lehet elválasztani egymástól. 15-e ugyanis Nagyboldogasszony, 20-a pedig Szent István király. Az előbbi Mária mennybemenetele, valamint annak az ünnepe, hogy az országot a király Mária oltalmába ajánlotta. Felsorolással meg sem próbálkozunk, csak megemlítjük, hogy igen sok - egykori, vagy még ma is funkcionáló - búcsújáró hely neve viseli Máriáét; táblaképek, freskók, szobrok (főként a gótika és a barokk stílusában) ábrázolják Mária halálát és mennybemenetelét. A gótika inkább

a halál szomorúságáról beszél, míg a barokk főként a diadalra, a fölemelkedésre koncentrálnak.

István király alakja különös helyet foglal el tudatunkban: amennyire valóságos, élő, hús-vér ember, ugyanannyira jelképes megtestesítője is egy történelmi fordulatnak, ami persze tudati fordulatot is jelent.

István úr alakjának e kettősségéről érdemes Bálint Sándor bölcs sorait idézni az Ünnepi Kalendáriumból:

„István ott áll két világ határán. A pogány istenkirályság és az Ószövetségtől ihletett, Isten kedvező kegyelméből való uralkodói méltóság az ő hatalmas, mitikussá vált alakjában ötvöződik össze.

Pogány nemzetségének totemisztikus eredethagyománya, választottsága az Árpád-ház szentségi tekintélyében él tovább. Anonymus mondja, hogy Álmos szent volt, mert tőle származtak a szent magyar királyok. /.../ Az Emese-szimbólum érteti meg velünk Szent Istvánnak és az Árpád-háznak feltűnő Boldogasszonykultuszát, az országnak az ő oltalmába ajánlását, mintegy a pogány matriarchalis világkép továbbélését, szublimációját is. /.../

Szintén még az archaikus pogány világot idézi az öregedő király életének ismert mozzanata: éjszakának évadján meg akarják ölni. Ez a szándék még nyilvánvalóan a királygyilkosság pogány kultuszából érthető meg: az utód örökölni akarja az ő bölcsességét, mágikus-szentségi erejét, tapasztalatait. István király nemcsak keresztény irtalmasságból bocsájtott meg gyilkosainak, hanem azért is, mert még ismerte az ősi áldozati hagyományt.”

Most is két világ határán állunk - no, nem az uniós csatlakozás miatt! Ezen a határmezsgyén állanánk anélkül is. De legyen szabad megemlítenünk: sok-sok idővel a Szent Király halála után kezdték el énekelni róla, hogy „magyarok tündöklő csillaga"! Lényeges, hogy róla énekelték, nem neki. Utólagos elismerés és adoráció ez, nem egyidejű, alattvalói szembehízelgés. És legyen szabad arra gondolnunk, hogy nem föltétlenül az jár el a korszakváltó szent királyhoz hasonló felelősséggel, aki minden mondatában Szent Istvánt emlegeti.

Írásunk elején említettük, hogy II. Lajos király kisdudáival júliusban megindult Budáról a tolnai gyülekezőhelyre. 1526. augusztus 29-e tett végül pontot a fiatal király igyekezetére és a középkori, nemcsak formáljogilag önálló Magyar Királyság történetére - ez a mohácsi vész napja. Tizenöt évvel később, 1541 augusztus 29. ugyancsak gyászos nap: Szulejmán janicsárjai ekkor foglalják el csellel Budát, hogy aztán 145 évig benne is maradjanak.

Van persze még keserű emlékeznivaló augusztusban: e hó 13-án tette le Görgey a fegyvert Világosnál 1849-ben; s van fölemelőbb is: a már emlegetett budai ostrom idején, 1686 augusztus 14-én verték vissza a szövetséges csapatok a nagyvezír Buda fölmentésére érkező seregeit. (Ennek a veszélyes támadásnak az emlékét őrzi Budán a Törökvész út neve.) De ha átlépünk szeptemberbe - s miért is ne tennők, hiszen következő lapszámunk csak szeptember közepén jelenik meg - akkor némi örömmel zárhatjuk le tallózásunk magyar történelmi vonulatát: szeptember 2-a, 1686-ban: az egyesült keresztény hadak beveszik a török Budát. Igaz, hogy a középkori város szinte a földdel egyenlő; igaz, hogy szemtanúk leírása szerint az égő királyi palota olyan képet nyújt, mintha egy üres koponyában gyertya lángolna, miközben a hódítók fosztogatnak, s amelyik török fogoly nem tér gyorsan a keresztény hitre, azt eladják rabszolgának; igaz, hogy egyáltalán nem magyar lobogót csattogat a szél az üszkös romok felett, mégis „Buda regia expugnata..”, azaz a királyi Budát visszavívták, így aztán „él magyar, áll Buda még”...

Am a hosszúra nyúlt, hiszen két hónapra szóló tallózás végére, befejezésül kívánczok augusztus 24-e, szent Bertalan napjának említése. Most ne a hírhedt Szent Bertalan-éjre gondoljunk, azt úgyis eleget emlegetik a francia történelmi kalandfilmek. Gondoljunk az eredeti alakra: Bertalan apostolra, akit Jézus igaz izraelitának nevez (ekkor a későbbi tanítványnak még Nátánáel a neve), amikor Fülöp a Mesterhez vezet:

Látá Jézus Nátánáelt ő hozzá menni, és monda ő felőle: Íme egy igazán Izraelita, akiben

hamisság nincsen. Monda néki Nátánáel: Honnan ismeresz engem? Felele Jézus és monda néki: Mielőtt hitt téged Filep, láttalak téged, amint a fügefa alatt voltál. Felele Nátánáel és monda néki: Rabbi, te vagy az Isten Fia, te vagy az Izrael Királya!

(János, 1,48-50, Károli Gáspár fordításában.) Lehet találgatni, hogy mit tett Nátánáel-Bertalan a fügefa alatt; Jézus szavaiból az következik, hogy valami igen méltó, tisztességes dolgot cselekedett, méghozzá nem a mások szeme láttára.

Uram, adj nekünk efféle Nátánáeleket, és segíts, hogy ha jót teszünk, ne a külső ünneplésért tegyük.

dcS

Múlt és jövő: egy csipke...

A klubesteken tartott előadásairól és nemrégiben tartott kiállításáról is jól ismert *Szabó László* fotóművész a közelmúltban Törökországban járt. Útja során eljutott a Musza Daghra is, ahol az egykor létező hat örmény faluból már csak egyet laknak örmények. A falu neve Vakif, 130-an lakják, olyanok, akik (vagy szüleik, nagyszüleik) 1920-ban az átélt szörnyűségek ellenére tudatosan visszaköltöztek, mondván: „a nagyvilágon e kívül nincsen számodra hely”...

Jelenleg még a törökországi örménység körében sem tudott, hogy a Musza Dagh egyik falujában még mindig felhangzik az örmény szó. A témára természetesen visszatérünk s bizonyosak lehetünk benne, hogy számos érdekes, dokumentum-értékű képpel támogatva kapunk tájékoztatót az utazó fotóművésztől.

Szabó László révén egy Vakif-beli öregasszony az EÖGYKE részére ajándékot küldött, egy frissiben készített örmény csipketerítőt. Ennek egy részletét ábrázolja képünk (a következő oldalon).

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatta a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba,

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Szongoth Gábor, Bálintné Kovács Júlia

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.